

بسمه تعالی

جزوه رویه قضایی

عطاء الله رودگر کوهپیر - بهمن ۹۳

۱	فصل اول - کلیات
۱	مقدمه
۲	۱- تعریف علم حقوق
۲	۲- منابع حقوق
۲	الف- قانون
۲	اول- قانون اساسی
۲	دوم- قانون عادی
۲	سوم- آئین نامه
۳	ب- عرف
۴	ج- رویه قضایی
۵	د- آموزه های حقوقی (دکترین)
۵	۳- ایراد قانون

- الف- اجمال و ابهام ۶
- ب- نقص و نارسایی ۶
- ج- تعارض ۷
- د- سکوت ۷
- ه- نسخ و تخصیص قانون ۸
- ۴- تفسیر قانون ۹
- الف- تفسیر به اعتبار روش آن ۱۰
- اول- تفسیر ادبی ۱۰
- دوم- تفسیر منطقی ۱۰
- سوم- تفسیر مضیق ۱۱
- چهارم- تفسیر موسع ۱۱
- ب- تفسیر به اعتبار مقام تفسیر کننده ۱۲
- الف- تفسیر قانونی ۱۲
- ب- تفسیر قضایی ۱۴
- ج- تفسیر مشورتی (علمی) ۱۴
- اول- اداره حقوقی قوه قضائیه ۱۴

دوم- نشست های قضایی (قضات) ۱۵

سوم- آموزه های حقوقی (دکترین) ۱۵

فصل دوم- رویه قضایی و مراجع عالی قضایی ۱۷

بخش اول- رویه قضایی ۱۷

۱- تعریف رویه قضایی ۱۷

۲- آثار و نتایج رویه قضایی ۱۸

الف- فصل خصومت ۱۹

ب- اجرای قانون ۱۹

ج- ایجاد زمینه اصلاح یا وضع قانون جدید ۲۰

۳- منابع قانونی رویه قضایی ۲۱

الف- قانون اساسی ۲۱

ب- قانون عادی ۲۱

بخش دوم- مراجع عالی قضایی ۲۳

گفتار- ساختار دیوانعالی کشور ۲۴

۱- دادرسی دیوانعالی کشور ۲۴

- الف- وظایف دادستان کل کشور ۲۵
- ب- نقش دادستان کل کشور در رویه قضایی ۲۶
- ۲- شعب دیوانعالی کشور ۲۷
- الف- مقامات ایران عالی کشور ۲۷
- ب- شعب دیوانعالی کشور ۲۸
- اول- شعبه حقوقی ۲۸
- دوم- شعبه کیفری ۲۸
- سوم- شعبه تشخیص ۲۹
- گفتار دوم- صلاحیت، وظائف و اختیارات دیوانعالی کشور ۳۰
- ۱- نظارت بر حسن اجرای قوانین ۳۰
- ۲- ایجاد رویه قضایی ۳۱
- الف- ایجاد رویه قضایی توسط هیأت عمومی شعب دیوان عالی کشور ۳۱
- ب- رای وحدت رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور ۳۲
- گفتار سوم- رویه قضایی و دیوان عدالت اداری ۳۵
- ۱- رئیس دیوان عدالت اداری ۳۷

- ۲- شعب دیوان عدالت اداری ۳۷
- ۳- هیأت های تخصصی ۳۸
- ۴- هیأت عمومی دیوان عدالت اداری ۳۹
- الف- اختلاف رویه و رای وحدت رویه ۳۹
- ب- صلاحیت های دیگر هیأت عمومی دیوان ۴۰
- ج- سایر واحدهای دیوان عدالت اداری ۴۱
- ۵- ضمائم (آرای وحدت رویه و اصراری) ۴۲

مقدمه

نظام‌های بزرگ حقوقی جهان به دو دسته یعنی سیستم کامن لا یا عرفی و حقوق نوشته یا رومی-رژمنی تقسیم شده است. در نظام حقوقی کامن لاکه انگلستان سردمدار آن می باشد مبنای اصول و قواعد حقوقی و مستند حکم دادگاه‌ها، آرای قضایی صادره از سوی قضات است که در طول سالیان متمادی صادر شده است. اما در حقوق نوشته که در اروپای قاره‌ای شکل گرفت در رأس آن کشورهای مهمی چون فرانسه و آلمان قرار دارند. در این سیستم مبنای رأی قضات، قوانین موضوعه‌ای است که توسط پارلمان به تصویب رسیده است. اگر چه بنا به ضرورت و نیازهای جوامع هر یک از این سیستم‌ها در اصول خود عدول نموده و روش‌های دیگری را برگزیدند، بعنوان مثال حقوق کامن لا در بسیاری از موضوعات اقدام به وضع قوانین نموده و مرحله رسیدگی پرونده‌ها خود را به تحقیقات مقدماتی (که توسط پلیس صورت می‌گیرد، و رسیدگی محاکم اختصاص داده است. از آن طرف نیز نظام حقوق نوشته هیأت منصفه و رویه قضایی را بعنوان اصول مهم دادرسی و منبع آن وارد حقوق خود کرد.

بدین سان با توجه به نیازهای متنوع افراد جامعه و آداب و رسوم و سنن همواره در حال تغییر است در نتیجه نمی‌توان قواعد ثابت و مادام‌العمر را در نظر گرفت. از سوی دیگر تصویب قوانین نیز دارای تشریفات بوده که تغییر مکرر آن بر اساس نیازهای جامعه علاوه بر اینکه از اعتبار آن می‌کاهد بلکه اساساً امکان پذیر نیست، لذا ضرورت ایجاد می‌نماید که قضات محاکم همواره قوانین را براساس روح آن و نظر مقنن با توجه به نیازهای جامعه به صورت پویا تفسیر نمایند. این تفسیر در ایجاد رویه قضایی و قاعده حقوقی نمود پیدا کرده و تقریباً همان اعتبار قانون را داشته و به اندازه آن مؤثر است.

برای اینکه به ضرورت این موضوع پی برده و اهمیت آن روشن شده و همچنین قواعد و اصول آن رعایت شود لازم است چرایی و علت غایی آن مشخص و مراجعی که می‌توانند در این زمینه نقش داشته باشد، شناخته شوند. بدین ترتیب این نوشته در دو فصل تدوین گردید. در فصل اول کلیات مباحث مربوط به ضرورت‌های یاد

شده مطرح گردید تا حدود ثغور هر یک از مداخله کنندگان مشخص شود. در فصل دوم نیز به تعریف و آثار و نتایج و منابع قانونی رویه پرداختیم تا مشروعیت آن احراز گردد. همچنین ساختار، مقامات و وظائف مراجع عالی قضایی که در معنای خاص در ایجاد رویه قضایی بصورت مستقیم دخالت دارند مورد بحث قرار گرفت.

فصل اول- کلیات

۱- تعریف علم حقوق:

آقای دکتر کاتوزیان علم حقوق را اینگونه تعریف می‌کند. "دانشی است که درباره قوانین حاکم بر جامعه و تکالیف اشخاص بحث می‌کند و به تحلیل، ارزیابی و سیر تحول آنها می‌پردازد." بدین سان قوانین و مقرراتی که طی دوره‌های مختلف تصویب و تعیین گردیده است به منظور ایجاد نظم و استقرار عدالت برای زندگی اجتماعی انسانها حکومت کرده و از آنجا که دولت با اقتدار خود در صدد اجرای آن است، برای دیگران تضمین شده تلقی می‌شود. همه این موارد و چگونگی احراز مفاد قانون و تحولات آن توسط علم حقوق بررسی می‌شود. اما اینکه حقوق از کجا نشأت گرفته است باید آنرا در منابع آن جستجو کرد.

۲- منابع حقوق:

در هر کشوری حقوق ناشی از مقام و قدرتی است که حق وضع قواعد و رعایت آن را دارد. این مقام که اختیار و توانایی این کار را دارد منبع حقوق تلقی می‌شود. در کشور ایران قانون، عرف و رویه قضایی و آموزه‌های قضایی بعنوان منابع حقوق شناخته شده‌اند.

الف- قانون: مجموعه مقرراتی که از سوی مقام صالح تعیین و تصویب گردیده و به اطلاع عموم مردم رسیده است را قانون گویند. مقام قانونگذار نیز متعدد بوده و ارزش مصوبات هر یک از آنجا بنا به وضعیت و جایگاهی که دارند مشخص می‌شود.